

SYMPOZJUM POPULARNONAUKOWE POŚWIĘCONE
ŻYCIU I DZIAŁALNOŚCI KS. PRAŁATA
JANA NEPOMUCENA SOBCZYŃSKIEGO (1861-1942)

W kościele katedralnym pw. św. Mikołaja w Kaliszu, 30 maja 2022 r. odbyło się symposium popularnonaukowe poświęcone życiu i działalności ks. prałata Jana Nepomucena Sobczyńskiego, wieloletniego proboszcza parafii św. Mikołaja. Patronat nad wydarzeniem objęli ks. bp Damian Bryl oraz Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Przybyłych przywitał ks. prałat Adam Modliński, proboszcz katedry. Przedstawił cel wydarzenia czyli upamiętnienie 80. rocznicy śmierci wybitnego kapłana i społecznika, swego poprzednika, przez ponad połowę swego życia związanego z Kaliszem. Przypominał, że od 30 marca przy katedrze św. Mikołaja można oglądać okolicznościową wystawę „Ks. Jan Nepomucen Sobczyński (1861-1942) : duchowny, społecznik, bibliofil” przygotowaną przez Miejską Bibliotekę Publiczną im. A. Asnyka we współpracy z Parafią Katedralną. Jej kuratorką była Monika Sobczak-Waliś, a ekspozycja prezentowała drogę kapłana do Kalisza, obraz miasta z czasów posługi księdza Sobczyńskiego, jego zasługi jako proboszcza parafii oraz historyka, bibliofila i kolekcjonera. Ksiądz prałat poinformował też o promocji pierwszego tomu wydanej przez KTPN *Kroniki kościelnej Kalisza* – dzieła ks. J. Sobczyńskiego. Następnie zaprosił do wystąpienia pierwszego prelegenta, prezesa KTPN, prof. Akademii Kaliskiej Krzysztofa Walczaka, współredaktora wspomnianej *Kroniki*. Profesor Walczak przedstawił „Kalisz w latach działalności ks. Jana Sobczyńskiego”. Jak zauważył, lata 1901-1941 to trzy epoki: okres zaboru rosyjskiego, zakończony wojną światową i zniszczeniem miasta, międzywojnie oraz pierwsze lata drugiej wojny światowej. Każda z nich miała ogromny wpływ na losy Kalisza i jego mieszkańców i w każdej ks. J. Sobczyński umiał znaleźć swoje miejsce. Prelegent scharakteryzował realia polityczno-administracyjne, w których kapłan działał zaraz po przybyciu do Kalisza. Był to okres zamykający lata rządów przychylnego Polakom gubernatora Michała Daragana, odwołanego w grudniu 1902 r. i prezydentów: Maksymiliana Opielińskiego i Leonarda Bettichera. W 1902 r. Kalisz uzyskała tak wyczekiwane połączenie kolejowe z Warszawą, rozwijał się przemysł, życie społeczne i kulturalne, miasto modernizowało się po latach zastoju. Proboszcz szybko zorientował się w potrzebach swej parafii i postawił przed sobą niezwykle ambitny cel: przebudowę i restaurację kościoła św. Mikołaja. Będąc w codziennym kontakcie z władzami kościelnymi, prezydentem, miejscowymi elitami i rosyjskimi władzami guberni, starał się realizować swe zamierzenia i przez kolejne lata konsekwentnie jako proboszcz inicjował i kierował wszelkimi pracami przy renowacji i upiększeniu budynku i wnętrza świątyni oraz jej otoczenia. Jednocześnie zaangażowany był we wszelkie poważniejsze działania społeczno-kulturalne, dobroczynne i patriotyczne w Kaliszu. Warunki, w jakich działał, określa choćby konieczność uzyskania zgody cenzury w Warszawie na teksty jasełek, wystawianych przez chór kościoła św. Mikołaja w latach 1903-1912. Prof. Walczak przedstawił wyzwania stojące przed wybitnym kapłanem wobec narastającego kryzysu ekonomicznego i wybuchu wojny rosyjsko-japońskiej 1904-1905. Relacjonował on w swej *Kronice* m.in. robotnicze wystąpienia o charakterze rewolucyjnym, zamieszki między robotnikami a policją carską, przebieg strajku szkolne-

go, tragiczne rozruchy majowe na kaliskim Zawodziu w 1905 r. czy wiece ruchu narodowego, z którym sympatyzował. W 1914 r. dane mu było przeżyć zagładę miasta, choć działania wojenne ominęły teren kościoła św. Mikołaja, opuścił Kalisz w obawie przed aresztowaniem, a po powrocie przetrwał okupację niemiecką, organizując ochronę dla 300 dzieci. Po odzyskaniu niepodległości podnoszący się z ruin i modernizujący Kalisz doceniał tak wszechstronnego i doświadczonego kapłana, efektywnie współpracującego z innymi społecznikami. Był więc ks. Sobczyński jedną z najbardziej aktywnych i wpływowych osobistości miasta i diecezji, piastując wiele stanowisk w organizacjach kościelnych, społecznych, kulturalnych i jako radny miejski. Dzięki swej determinacji, przychylności władz państwowych i hojności kaliszian proboszcz Sobczyński zasłynął jako restaurator i miłośnik dziejów swego kościoła, doprowadził też do gruntownej restauracji bezcennego zabytku – obrazu Rubensa. Omawiając lata okupacji hitlerowskiej w Kaliszu prof. Walczak wskazał na terror, zbrodnie, grabieże zabytków i książek, które schorowany kapłan starał się ratować. Podkreślił, że niemal do końca życia rejestrował w swej *Kronice* przemiany polityczno-społeczne, obyczajowe, czy urbanistyczne, których był świadkiem w Kaliszu przez 40 lat swej posługi. Stała się więc ona nieocenionym źródłem wiedzy o mieście i jego mieszkańcach, a jej wydanie umożliwi szersze wykorzystanie przez badaczy i regionalistów.

Następnie wystąpiła adiunkt w Katedrze Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, współredaktor *Kroniki*, a także autorka biografii księdza, z prelekcją „Ksiądz Jan Sobczyński – życie i dzieło”. Badaczka odtworzyła krąg rodzinny kapłana, poszczególne etapy jego życia, w tym zdobycie wykształcenia, pierwszą posługę w Zduńskiej Woli, później w Piotrkowie oraz pracę wykładowcy w Seminarium Duchownym we Włocławku. Przechodząc do objęcia przez księdza funkcji proboszcza kaliskiej parafii, podkreśliła energię i skuteczność, jaką od początku wykazywał w realizacji swych ambitnych projektów remontu i upiększania świątyni. W ciągu 40 lat ks. Sobczyński sprawował wiele godności kościelnych, z których najważniejsze to: dziekan dekanatu kaliskiego, prezes Konsystorza Foralnego Kaliskiego oraz prepozyt kapituły kaliskiej, w całej diecezji pełnił w różnych latach obowiązki cenzora ksiąg religijnych. Niestrudzony duszpasterz był też cenionym współpracownikiem, inicjującym wiele najważniejszych akcji społeczno-kulturalnych i dobroczynnych. Prelegentka zaakcentowała zasługi kapłana jako współzałożyciela, prezesa lub członka wielu stowarzyszeń, m.in. Towarzystwa Dobroczynności, Kaliskiego Towarzystwa Oświatowego, Towarzystwa Biblioteki im. A. Mickiewicza, Muzeum Ziemi Kaliskiej i Towarzystwa Przyjaciół Książki. Nazywany „chodzącą kroniką miasta” był przewodnikiem wycieczek po Kaliszu, a w 1932 r. został honorowym członkiem Oddziału Kaliskiego Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Podejmowane przez proboszcza działania znajdowały uznanie w oczach parafian, czego dowodem jest m.in. tablica pamiątkowa wmurowana w latach 30. przy wejściu do katedry. Biografka księdza wskazała też na wartość prac autorskich i redakcyjnych bohatera sympozjum, jego pasje kolekcjonerskie oraz sławę jako kronikarza, historyka, bibliofila, archeologa i paleografa. Ks. Sobczyński zmarł 30 III 1942 w Kaliszu i został pochowany na kaliskim Tyńcu, w 1945 prochy przeniesiono do rodzinnego grobowca na cmentarzu miejskim na Rogatce.

„Duszpasterska posługa ks. Jana Sobczyńskiego w parafii św. Mikołaja w Kaliszu” była tematem prelekcji ks. kanonika dr. Jarosława Powąski. Cytując obszerne i barwne

fragmenty zachowanych tomów „Kroniki” księdza dotyczące np. słabej moralnej kondycji parafian, ks. Powąska objaśniał rolę licznych inicjatyw duszpasterskich proboszcza w celu pogłębienia religijności wiernych. Zwłaszcza na początku XX w. musiał się on jednak liczyć z układami polityczno-biznesowymi w mieście determinującymi skład Dozoru Kościelnego, z którym się spierał. Prelegent dodał, że zapiski ks. Sobczyńskiego zmuszają badaczy do pewnych zmian w narracji kaliskiego Kościoła, np. o pieszych pielgrzymkach z Kalisza do Częstochowy.

Jako kolejna mówczyni wystąpiła dr Ewa Andrzejewska, kustosz działu sztuki w Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej. W swej prezentacji przedstawiła „Księdza Jana Sobczyńskiego jako gospodarza zabytkowej świątyni”. Dzięki jego rzetelnym kronikarskim opisom badaczka dokładnie prześledziła przebieg prac konserwatorskich świątyni i upiększenie kaplicy Matki Boskiej Pocieszenia – świadectwa patriotyzmu oraz smaku artystycznego prałata, który do prac przy niej zaprosił Włodzimierza Tetmajera. Prelegentka koncentrowała się przede wszystkim na rozlicznych remontach i przebudowach kościoła, także tych planowanych, choć niezrealizowanych np. z powodu braku funduszy. Mówiła m.in. o odświeżaniu fasady świątyni, renowacji prezbiterium, poszerzeniu chóru, sprawieniu witraży, odlewie i kupnie dzwonów. W 1922 r. udało się sfinalizować zainicjowaną przez księdza restaurację obrazu Rubensa. Dr Andrzejewska zapoznała słuchaczy także z zachowanymi kosztorysami wszelkich prac budowlano-renowacyjnych.

Ostatnia prelegentka – Monika Sobczak-Waliś, kustosz Miejskiej Biblioteki Publicznej im. A. Asnyka zaprezentowała „Krań współpracowników ks. Jana Sobczyńskiego w świetle zapisów w księdze meldunkowej (1915-1931)” założonej przez ks. Sobczyńskiego dla budynku plebanii. Księga, przechowywana dziś w MBP, stanowi interesujące źródło wiedzy o ludziach, pełniących niegdyś posługę w parafii: księżach, organistach, kucharkach, itp. Referentka omawiała, na podstawie własnych badań, przede wszystkim sylwetki wikariuszy, szkicując ich biografie, pracę w Kaliszu jak i drogę kapłańską poza miastem, regionem a nawet Polską.

W antraktach między referatami zebrani słuchali muzyki organowej w wykonaniu dr. Krzysztofa Niegowskiego.

Sympozjum zakończyło Słowo wydawcy o „Kronice kościelnej Kalisza” ks. Jana Sobczyńskiego i promocja I tomu kroniki, który można było nabyć na stoisku w trakcie spotkania.

WYKORZYSTANE ŹRÓDŁA

Sobczak-Waliś, Monika, „Jan Nepomucen Sobczyński – społecznik i bibliofil”, *Opiekun* 7 (2022): 22-23.

Wencwel-Plata, Arleta, „Zapisane w kronikach”, *Opiekun* 13 (2022): 21.

Kurzajczyk M. <https://kalisz.naszemiasto.pl/kronika-koscielna-kalisza-pierwszym-i-glownym-zrodlem/ar/c13-8850653>, [dostęp: 23 XI 2022].

<https://www.radiorodzina.kalisz.pl/sympozjum-popularnonaukowe-poswiecone-zyciu-i-dzialalnosci-sp-ks-pralata-jana-nepomucena-sobczynskiego/>, [dostęp: 23.11.2022].

<https://www.kalisz.pl/dla-mieszkanca/aktualnosci/ksjan-nepomucen-sobczynski-1861-1942--duchowny-spolecznik-bibliofil--wystawa-plenerowa,47989>, [dostęp: 23.11.2022].

Henryka Karolewska